

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 4.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.58>

УДК 339.29/5.

О. М. Овдіюк,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри екології та географії,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9782-1750>*

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

O. Ovdiiuk,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Ecology and Geography, Zhytomyr Ivan Franko State University*

THEORY AND METHODOLOGY OF RISK MANAGEMENT IN ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

Досліджено поняття «ризик», «теорія ризиків», «підприємницький ризик» «управління підприємницьким ризиком». Уточнено сутність, зміст застосування поняття «ризик», «підприємницький ризик», «теорія ризиків», «управління підприємницьким ризиком». Проведено ретроспективний аналіз напрямів дослідження поняття «ризик», «підприємницький ризик», «управління підприємницьким ризиком» та сфери їх застосування за два період 1900-1960 рр. та 2000–2023 рр.

Виділено наступні етапи формування еволюції поглядів на поняття «ризик» в економічній науці: 1. період середньовіччя; 2. період становлення економічних шкіл (поч. XVIII – поч. XX ст.), де розвиток економічних теорій сприяв розумінню ризиків; 3. 1900-1960 рр.; 4. сучасний з 1990 р., який продовжується по нині.

Визначено фактори, що мають прямий вплив на господарську діяльність підприємств, зокрема, економічні та ринкові, фінансові та технічні аспекти; політичні та правові чинники, а також соціокультурні аспекти.

Визначено ряд заходів, які мають прямий вплив на пом'якшення ризиків та підвищення шансів на успіх. До яких можна віднести проведення ретельного аналізу ризиків, розроблення стратегії управління ризиками, впровадження заходів контролю, здійснення моніторингу та адаптаційних заходів на постійній основі.

Встановлено, що ризик має розглядатися, як невід'ємна частина економічної діяльності, яка пов'язана з невизначеністю та можливістю втрат. Управління ризиками в ринкових умовах – це свідоме прийняття ризику, його оцінка, мінімізація та пом'якшення негативних наслідків.

The concepts of "risks", "risk theory", "entrepreneurial risk", "entrepreneurial risk management" are studied. The essence and content of the application of the concepts of "risk", "entrepreneurial risk", "risk theory", "entrepreneurial risk management" are clarified. A retrospective analysis of the areas of research on the concepts of "risk", "entrepreneurial risk", "entrepreneurial risk management" and their application for the two periods 1900-1960 and 2000-2023 is carried out.

The following stages of formation of the evolution of views on the concept of "risk" in economic science are allocated: 1. the Middle Ages; 2. the period of formation of economic schools (early eighteenth - early twentieth centuries), where

the development of economic theories contributed to the understanding of risks; 3. 1900-1960; 4. modern since 1990, which continues to the present day.

The factors that have a direct impact on the economic activity of enterprises are identified, in particular, economic and market conditions (taking into account changes at the macroeconomic level in terms of changes in GDP, inflation, interest rates), financial and technical aspects (changes in demand, competition, application of technological innovations; lack of liquidity, debt, exchange rate risks; technical problems, production failures, and security deficiencies); political and legal factors (changes in legislation, political instability, corruption), as well as socio-cultural aspects (changes in consumer preferences, social problems, public reaction, etc.).

A number of measures have been identified that have a direct impact on mitigating risks and increasing the chances of success. These include conducting a thorough risk analysis, developing a risk management strategy, implementing control measures, and conducting monitoring and adaptation activities on an ongoing basis.

It is established that risk should be considered as an integral part of economic activity associated with uncertainty and the possibility of losses. Risk management in market conditions is a conscious acceptance of risk, its assessment, minimization and mitigation of negative consequences.

Ключові слова: *ризики, теорія ризиків, підприємницький ризик, управління підприємницьким ризиком, управлінський цикл.*

Keywords: *risks, risk theory, entrepreneurial risk, entrepreneurial risk management, management cycle.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі поняття ризику набуло нового значення та стало більш багатогранним. Ризик вже не просто загроза чи небезпека, він перетворився на складне явище, що

тісно пов'язане з різними аспектами життя та діяльності людини. Отже, ризик – це ймовірність того, що події можуть розвиватися не так, як очікувалося, і відповідно може призвести до певних втрат, неприємностей або негативних наслідків. У контексті економіки, фінансів і бізнесу, ризик визначається як ймовірність збитків або невдач через невизначеність у майбутньому. На сьогодні дослідження ризику є міждисциплінарною галуззю, яка охоплює широкий спектр наук, таких як економіка, соціологія, політологія, право, психологія та інженерія. Дослідження даного напрямку дає змогу зрозуміти природу ризику, розробити ефективні методи його управління та створити більш безпечне та стійке майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна наука і практика сформувала значний внесок в частині розуміння сутності поняття «ризик», «управління підприємницьким ризиком». Доробок зарубіжних вчених у галузі ризиків та управління вражає своєю різноманітністю та глибиною, зокрема зроблений великий внесок у розвиток теорії та практики управління ризиками у різних сферах, включаючи фінанси, бізнес, страхування, економіку та інші. Велике значення мають їхні роботи, щодо розуміння природи ризиків, виявлення нових способів та інструментів управління ризиками, а також розробки стратегій для зменшення впливу ризиків на організації та проекти. Серед зарубіжних вчених особливої уваги формуванню теорії ризиків було приділено такими вченими, як А. Сміт, К. Маркс, А. Маршал та Дж. Кейнс, Й. Шумпетер, Ф. Найт, Дж. Мілль, П. Друкер та інші. До вітчизняних вчених, які займалися даною проблематикою можна віднести В. Вітлінський, Л. Донець, Н. Романенко, М. Диба, І. Писаревський, О. Швець, М. Палінчак, Л. Шаульська, П. Перерва, Т. Кобелева та інші. Варто зазначити, що проведені дослідження в даній сфері мають велике значення, як для академічного простору, так і для практичного застосування, сприяючи покращенню процесів управління ризиками на рівні підприємств та глобальних фінансових ринків.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою представленого дослідження, виступає вивчення сучасної проблематики, теорії та методології управління підприємницькими ризиками. До основних завдань можемо віднести проведення аналізу формування теорії ризиків; визначення особливостей та факторів управління підприємницьким ризиком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен ризику, як загроза виникнення негативних наслідків, відомий з давніх часів. Вже у творах давньогрецького історика Геродота (490-425 рр. до н.е.), Нікколо Макіавеллі (1469-1527 рр.) зазначалося, що "великі справи завжди пов'язані із великим ризиком". Однак як економічне явище, ризик стали розглядати з появою капіталізму, як суспільно-політичного утворення. Розвиток товарно-грошових відносин та конкуренції викликав появу економічного ризику в економічній системі.

Розглянемо формування теорії дефініції поняття «ризик» (табл. 1). Ризик виник із появою першої людини, якій довелося приймати рішення, вибираючи один із альтернативних варіантів. Так, людина ризикувала, полюючи на небезпечних тварин, здійснюючи торгівлю в далеких містах та селах, воюючи з різними ворогами, у такий спосіб знижуючи рівень ризику голодної смерті [1]. Отже, перші ризики пов'язані із полюванням, виживанням людини та продовженням людського роду. Основною ознакою таких видів ризиків був страх людини перед смертю. Управління ризиками в ті далекі часи здійснювалося вибором меншої небезпеки для життя людини.

**Таблиця 1. Теорія дефініції «ризик» та «підприємницький ризик»
(період 1911–2023 рр.)**

Автор, рік	Генезис поняття «ризик», «підприємницький ризик»
Зарубіжні автори (період дослідження 1911-1950 рр.)	
Й. Шумпетер австрійський економіст (однин із засновників теорії інновацій), 1911 р.	Стверджував, що підприємці беруть на себе ризик, впроваджуючи нові продукти та послуги, і це є рушійною силою економічного зростання [2].
Ф. Найт, американський економіст, 1921 р.	Був зроблений значний внесок у теорію економіки, особливо в галузі невизначеності та ризику. Стверджувалось, що підприємці відрізняються від менеджерів тим, що вони здатні діяти в умовах невизначеності [3].
Дж. Кейнс англійський економіст, 1936 р.	При визначенні ризиків наголошував на виокремленні поняття винагороди, тобто чим вищі очікувані прибутки, тим більший ризик пов'язаний з їх отриманням [4].
Дж. Мілль, Н. Сениор, 1930 р.	Ризик визначається як збиток, що наноситься здійсненням обраного рішення [5, с. 9-10].
А. Маршалл і А. Пігу, 1930 р.	Були основоположниками неокласичної теорії ризику [5].
П. Друкер, американський консультант з менеджменту, 1946.	"Батько сучасного менеджменту". Має значний внесок в теорію розвитку підприємництва, а також наголошував на важливості інновацій, лідерства та управління ризиками [6].
Сучасні вітчизняні дослідники проблематики ризику (2000 – по сьогодні)	
В. Вітлінський, 2003 р.	Ризик – це економічна категорія, що відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно наявних невизначеності і конфліктності, іманентних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень, оцінювання, що обмежені можливими загрозами і невикористаними можливостями" [7].
Л. Донець, Н. Романенко, 2006 р.	Під ризиком прийнято розуміти імовірність (загрозу) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи поява додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності [8, с. 133].
М. Диба, 2008 р.	Розглядалося першоджерело виникнення ризику, як такого в контексті виживання [1].
І. Писаревський, 2017 р.	Ризик у туристичній діяльності визначається, як ймовірність того, що підприємство може зазнати збитків або втрат у разі невдалих управлінських рішень, а також у випадку допущення помилок чи прорахунків під час прийняття цих рішень [9, с. 9].
О. Швець, 2018 р.	Ризик прийнято розглядати як ситуацію, вірогідність чи подію. Водночас ризик – це ймовірність відхилення наявного результату від очікуваного. Ризики в діяльності промислових підприємств: види, методи оцінки та заходи подолання ризику [10].
Л. Шаульська, П. Перерва, Т. Кобелева, 2023 р.	Був визначений рівень ризику і можливостей, які різняться в залежності від типу підприємства та його сфери діяльності. Підприємницький ризик завжди був невід'ємною складовою діяльності підприємства і вважається надзвичайно важливим елементом [11].

Джерело: уточнено та доповнено автором.

Так, в працях Йозефа А. Шумпетера (1911 р.) розглядався ризик, як невід’ємна частина підприємницької діяльності та економічного розвитку. Зокрема, він стверджував, що підприємці беруть на себе ризики, щоб впроваджувати інновації та створювати нові продукти, послуги або методи виробництва, як результат – інновації можуть призвести до значного економічного зростання, але вони також пов’язані з ризиком невдачі. Також, одним із ключових моментів, на яких наголошував автор, була «роль очікувань», тобто підкреслювалась важливість очікувань підприємців, щодо майбутніх ринкових умов, в частині впевненості підприємців, що новий продукт буде успішним, і відповідно є сенс ризику, щодо його розробки та в подальшому виведення на ринок. Отже, ідеї Йозефа А. Шумпетера, щодо ризику, мали значний вплив на економічну теорію та дослідження підприємництва, а також особливостей прийняття рішення підприємцями в умовах невизначеності.

Варто зазначити, що американський економіст Френк Найт, який працював над проблематикою «теорії ризику», майже в той же період (1920-1930 рр.), що і Йозефа А. Шумпетер, зміг паралельно, щодо бачення поняття ризику в контексті невизначеності, що стало значним кроком уперед у розумінні цих складних явищ. До ключової ідеї Френка Найта, щодо поняття «ризик», можна віднести розмежування понять «ризик» від поняття «невизначеність». А саме, на думку даного вченого, у випадку з ризиком, хоча й неможливо точно передбачити результат, існує певна ймовірність його наступу, яку можна оцінити за допомогою статистичних методів. Натомість, невизначеність характеризується абсолютною відсутністю інформації про ймовірність того чи іншого результату. Також, він стверджував, що ризик є невід’ємною частиною підприємницької діяльності, в частині прийняття на себе ризику підприємцями, з метою отримати ймовірний прибуток. Таким чином, бачення та трактування «теорії ризику» Ф. Найтом, мали значний вплив на розвиток теорії ризику в сучасній економіці, менеджменті та інших

галузях, а також створюють певне середовище, щодо впливу природи ризику на поведінку людей та на наслідки їх економічної діяльності.

Так, приблизно з 1936 р. Дж. М. Кейнс, розпочав досліджуватися ризик в контексті комерційної та управлінської діяльності, де було наголошено на ідеї, що у вартість товару мають закладатися ймовірні витрати, що можуть бути викликані певними непередбаченими обставинами. Відповідно, в його розумінні «теорія ризику» включає в себе три основні складові (ризик підприємця; ризик кредитора та зменшення вартості грошової одиниці). Отже, теорії Дж. М. Кейнс мали значний вплив на розвиток макроекономічної теорії та державної політики. Він зміг систематизувати проблему невизначеності та її вплив на економічну діяльність.

У класичній теорії ризику, авторами якої є Дж. Мілль, Н. Сениор, ризик розглядається, як збиток, що є наслідком обраного рішення. Так, А. Маршаллом та А. Пігу було розроблено неокласичну теорію ризику. Згідно їхньої теорії, підприємство, що працює в умовах невизначеності, має використовувати два підходи, а саме розмір очікуваного прибутку та величину можливих коливань. Отже, розширення неокласичної теорії, шляхом врахування фактору задоволення, привело до висновку, що підприємець може бути готовий піти на значний ризик заради очікуваного високого прибутку [5, с. 9-10].

Варто зазначити, що П. Друкер стверджував, що ризик є невід'ємною частиною підприємництва. Підприємці повинні йти на ризик, щоб отримати можливість отримати прибуток та створити нову цінність. Зокрема, підкреслював, що успішне управління ризиками ґрунтується на чітко визначеній стратегії. Підприємці повинні чітко розуміти свої цілі, оцінювати потенційні ризики та розробляти плани їх пом'якшення. До ключових ідей можна віднести застосування стратегічного планування в підприємницькій діяльності, з врахуванням інновації; людський фактор (роль лідера) в частині створення певної культури, яка сприятиме прийняттю ризиків, в надиханні команди на інновації та прийняття обґрунтованих рішень в умовах

невизначеності. Отже, можна виділити такі етапи еволюції поглядів на ризик в економічній науці: 1. період середньовіччя (в цей час ризик вже визнавався як невід'ємна частина економічної діяльності; 2. період становлення економічних шкіл (поч. XVIII – поч. XX ст.), де розвиток економічних теорій сприяв розумінню ризиків.

В період після другої світової війни з'явилися нові різновиди ризиків. Так, з середини 60-х до початку 90-х років XX століття, почала розглядатися проблематика ризик-менеджменту. Сучасний етап розпочався з 1990 р. та продовжується по нині. Розглянемо вклад в розвиток теорії ризиків сучасних вітчизняних науковців починаючи з 2000 р.

У сучасних умовах розвитку, кожне підприємство стикається з ризиком. Важливо відзначити, що існують загальні ризики, які стосуються всіх підприємств, а також індивідуальні ризики, характерні для кожної конкретної галузі. Це підкреслює необхідність вивчення цього питання для кожної галузі окремо.

Найбільш поширеним та найцитованішим визначенням економічного поняття “ризик”, є розроблене В.В. Вітлінським, де ризик розглядається, як економічна категорія, яка має певні характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно наявних невизначеності і конфліктності, та відповідає процесам визначення цілей, здійснення управління, прийняття відповідних рішень, оцінювання, в межах певних ймовірних загроз та невикористаними можливостями [7]. Відповідно, ризик – це можливість втрати частини ресурсів, недоотримання доходів, або поява додаткових витрат для підприємства, внаслідок здійснення певної виробничої і фінансової діяльності [8, с. 133]. Отже, ризик – це можливість виникнення негативних (несприятливих) ситуацій, які можуть виникнути під час імплементації будь-яких планів підприємства, і в результаті можуть призводити до господарських збитків, в частині втрат ресурсів і прибутків. Цією загрозою необхідно серйозно займатися і намагатися уникнути її або

зменшити наслідки. Дослідження джерел і факторів ризику допомагає попередити його виникнення, або ефективно впоратися з ним.

Розглянемо особливості управління ризиками в ринкових умовах. Так, управління ризиком в умовах ринку вимагає усвідомленого прийняття ризику суб'єктом господарювання, оскільки це часто необхідно для досягнення поставлених цілей. Відмова від ризику чи його мінімізація може призвести до зниження ефективності діяльності підприємства через додаткові витрати та резервування ресурсів. Проте, недооцінка або ігнорування ризиків, також можуть призвести до серйозних втрат і негативних наслідків у довгостроковій перспективі [1].

Господарський (підприємницький) ризик виникає в будь-якій сфері діяльності, пов'язаній з виробництвом продукції, її реалізацією, фінансовими операціями, комерцією та здійсненням соціально-економічних і науково-технічних проектів. Ця діяльність передбачає використання та обіг матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів, тому ризик пов'язаний з можливістю втрати частково або майже повністю цих ресурсів. Управління ризиком дозволяє в певній мірі передбачати можливість виникнення ризикових подій і вживати заходів для зменшення рівня ризику. Ефективність управління ризиком в значній мірі залежить від класифікації та ідентифікації ризиків [12]. Ризик розглядається як можлива ситуація або подія, що виникає з певною ймовірністю. Це також існування можливості того, що результат відхилиться від очікуваного [10].

Управління ризиком в ринкових умовах, передбачає свідомий прийом ризику суб'єктом господарювання, якщо він прагне досягти своїх цілей. Уникнення або мінімізація ризиків, може призвести до зниження ефективності діяльності підприємства, оскільки це вимагає додаткових витрат та резервування ресурсів. Проте, недооцінка або ігнорування ризиків, можуть призвести до серйозних втрат і негативних наслідків у довгостроковій перспективі для суб'єкта господарювання.

З метою удосконалення та розширення поняття управління господарським ризиком, варто розглядати також фінансові ризики, які можуть виникати в процесі господарської діяльності підприємств; визначати основні фактори, що призводять до виникнення ризиків у будь-якій діяльності, та розширити класифікації і методи управління ризиками [1].

Тому важливо відзначити, що підприємницький ризик повинен бути врахований топ-менеджментом на сучасних підприємств та в концепціях їх сталого розвитку. Ризик, як економічна категорія, має подвійну природу – він може бути, як можливістю, так і загрозою, або втратою. Таким чином, даний підхід робить підприємницький ризик необхідною складовою сталого розвитку підприємств. Концепція сталого розвитку не лише визначає відповідні ризикові зони для підприємства, але й створює можливості, що сприяють підвищенню значимості підприємства, покращенню його виробничо-комерційного стану і цінності матеріальних та інтелектуальних активів [11].

Отже, ризик господарської діяльності – це можливість того, що підприємство чи організація зіткнеться з негативними подіями, або результатами, які можуть вплинути на їхню діяльність, фінансовий стан, або досягнення поставлених цілей. Це може включати різноманітні аспекти, такі, як втрата клієнтів, зміни в ринкових умовах, фінансові збитки, технічні проблеми, природні катастрофи та інші негативні обставини. Управління ризиками включає в себе ідентифікацію, оцінку та управління цими можливими ризиками з метою мінімізації негативних наслідків і забезпечення стійкості та успішності діяльності підприємства.

Розглянемо чинники, які можуть впливати на ризики в господарській діяльності підприємств (табл. 2).

Таблиця 2. Чинники, що мають вплив на господарську діяльність підприємств

№ п/п	Чинники	Характеристика
1.	Економічні умови	Зміни в макроекономічному середовищі такі, як зміни в рівнях ВВП, інфляції, відсоткових ставок, можуть мати суттєвий вплив на ризики підприємства.
2.	Ринкові умови	Зміни в ринкових умовах, такі, як зміни в попиті, конкуренція, технологічні інновації, також можуть створювати ризики для підприємства.
3.	Фінансові фактори	Відсутність ліквідності, заборгованість, курсові ризики, фінансові операції та інші фінансові аспекти можуть також створювати ризики для підприємства.
4.	Технічні аспекти	Технічні проблеми, виробничі збої, недоліки в системах безпеки та інші технічні питання можуть призвести до ризиків для підприємства.
5.	Політичні та правові чинники	Зміни в законодавстві, політична нестабільність, корупція та інші політичні чинники можуть створювати ризики для діяльності підприємства.
6.	Соціокультурні аспекти	Зміни в уподобаннях споживачів, соціальні проблеми, реакція громадськості та інші аспекти соціокультурного середовища можуть також впливати на ризики підприємства.

Джерело: власні дослідження.

Варто зазначити, що представлені чинники взаємодіють між собою і можуть створювати складні виклики для управління ризиками в господарській діяльності підприємств. Проте, хоча ризики є невід'ємною частиною підприємництва, але ними можна ефективно управляти. Підприємці можуть вжити низку заходів для пом'якшення ризиків та підвищення шансів на успіх:

- проведення ретельного аналізу ризиків: підприємці повинні чітко ідентифікувати потенційні ризики, з якими вони можуть зіткнутися, та оцінити їх ймовірність та вплив.

- розробляти стратегії управління ризиками – для кожного ризику слід розробити план дій, який може включати заходи з уникнення, пом'якшення, передачі або прийняття ризику.

- впроваджувати заходи контролю, які допоможуть їм знизити ризики та досягти своїх цілей.

•проводити моніторинг та адаптаційні заходи, тобто постійно контролювати свої ризики та адаптувати свою стратегію управління ризиками у міру зміни умов, як зовнішнього так і внутрішнього середовища.

Висновки. Отже, ризики – це потенційні явища, або ситуації, які можуть вплинути на досягнення цілей, виконання проектів, та мати не завжди бажаний результат, а, як правило, з відхиленням від норми. Процес існування потенційних ризиків може включати в себе можливість настання збитків, втрати ресурсів, або створювати навіть загрози життю і здоров'ю людей. Таким чином, управління підприємницькими ризиками – це процес ідентифікації, аналізу, оцінки, моніторингу, управління ризиками, які можуть вплинути на успішність підприємства, або підприємницьку діяльність. Цей процес включає в себе розгляд і аналіз різноманітних чинників ризику, таких як економічні, фінансові, технологічні, правові, конкурентні, соціокультурні та природні чинники, які можуть вплинути на успішність бізнесу.

Література

1. Диба М. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2008. №14(635). С. 22-28.
2. Йозеф А. Шумпетер. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Пер. з англ. В. Старка. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с. URL: https://library.if.ua/book/39/2898.html#google_vignette
3. Risk, Uncertainty, and Profit, Frank H. Knight, Ph.D., Associated Professor of Economics in State University of Iowa; Boston and New York, Houghton Mifflin Co., The Riverside Press, 1921. URL: <https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/books/risk/riskuncertaintyprofit.pdf>
4. John M. Keynes. The General Theory of Employment, Interest and Money. Harcourt. Brace and company. New York. 403 pg. URL: <https://archive.org/details/generaltheoryofe0000unse/page/n5/mode/2up>
5. Кучеренко В.Р., Карпов В.А., Карпов А.В. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник. Одеса, 2011. 199 с.

6. Peter F. Drucker. *Innovation and Entrepreneurship*. Harper Business. 2007. 269 pg.
7. Вітлінський В.В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності. *Фінанси України*. К.: Преса України, 2003. № 3. С. 3-7.
8. Донець Л.І., Романенко Н.Г. *Основи підприємництва*. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 320 с.
9. Ризик-менеджмент у туризмі: навч. посіб. для вищих навчальних закладів / І. М. Писаревський, О. Д. Стещенко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 128 с.
10. Швець Ю. О. Ризики в діяльності промислових підприємств: види, методи оцінки та заходи подолання ризику. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород: Гельветика, 2018. Вип. 17. №Ч.2. С. 131-135.
11. Шаульська Л., Перерва П., Кобелева Т. Дослідження впливу підприємницьких ризиків на сталий розвиток підприємства: Енергозбереження. *Енергетика. Енергоаудит*. № 3(181) (2023). С. 14-23.
12. Коць О. О. Класифікація ризиків промислового підприємства. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2006. № 554: Проблеми економіки та управління. С. 96-103. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/36009>.

References

1. Dyba, M. (2008), "The essence and types of financial risks in the enterprise's risk management system", *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"*, vol. 14 (635), pp. 22-28.
2. Shumpeter, J.A. (2011), *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsyklu* [Theory of economic development: Study of profits, capital, credit, interest and economic cycle], Vydavnychyj dim «Kyievo-Mohylians'ka akademiia», Kyiv, Ukraine, available at: https://library.if.ua/book/39/2898.html#google_vignette (Accessed 05 April 2024).
3. Knight, F.H. (1921), "Risk, Uncertainty, and Profit", available at: <https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/books/risk/riskuncertaintyprofit.pdf> (Accessed 05 April 2024).

4. Keynes, J.M. (1936), “The General Theory of Employment, Interest and Money”, available at: <https://archive.org/details/generaltheoryofe0000unse/page/n5/mode/2up> (Accessed 05 April 2024).
5. Kucherenko, V.R. Karpov, V.A. and Karpov, A.V. (2011), Ekonomichnyj ryzyk ta metody joho vymiriuvannia [Economic risk and methods of its measurement], Odesa, Ukraine.
6. Drucker, P.F. (2007), Innovation and Entrepreneurship, Harper Business, NY, USA.
7. Vitlins'kyj, V.V. (2003), “Conceptual foundations of riskology in financial activities”, Finansy Ukrainy, vol. 3, pp. 3-7.
8. Donets', L.I. and Romanenko, N.H. (2006), Osnovy pidprijemnytstva [Basics of entrepreneurship], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
9. Pysarevs'kyj, I.M. Steshenko, O.D. (2017), Ryzyk-menedzhment u turyzmi [Risk management in tourism], KhNUMH im. O.M. Beketova, Kharkiv, Ukraine.
10. Shvets', Yu.O. (2018), “Risks in the activity of industrial enterprises: types, assessment methods and measures to overcome risk”, Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu: serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo, vol. 17, no. 2, pp. 131-135.
11. Shaul's'ka, L. Pererva, P. and Kobieliava, T. (2023), “Study of the influence of entrepreneurial risks on the sustainable development of the enterprise”, Enerhozberezhennia. Enerhetyka. Enerhoaudyt, vol. 3 (181), pp. 14-23.
12. Kots', O.O. (2006), “Classification of industrial enterprise risks”, Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika": Problemy ekonomiky ta upravlinnia, vol. 554, pp. 96-103, available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/36009> (Accessed 05 April 2024).

Стаття надійшла до редакції 14.04.2024 р.